

אהל עקיבא

דרושים וחידושים, משא ומתן, עיון וחקירה

במשנתו של רבנו הגדול

רבי עקיבא איגר זצוק"ל

ובהליכותיו בקודש

[להבטיח שלא תפסיד שום גליון - תשלח אי-מייל ל: rebbi.akiva.aiger@gmail.com [וזו גם הכתובת לשלוח כל הערה או הארה או שאלה] או תחייג ל - 0733474440 ותשאיר את כתובת האי-מייל שלך בתא הקולי.]

דרוש וחידוש דרבי עקיבא
משא ומתן בדברי רבנו ז"ל בעומק
הסוגיות

בענין לדון בס"ס בבין השמשות

איתא בשו"ע יו"ד [סי' ט"ז סעי' ד'] -

'יום אחד' האמור באותו ואת בנו [כלומר מה שנאמר בתורה [ויקרא כ"ב, כ"ח] 'ושור או ש'ה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד'], היום הולך אחר הלילה [האיסור לשחוט שניהם, האם ובנה, באותו היום אחד - מונים בתחילת הלילה עד תחילת הלילה הבא]. כיצד, הרי ששחט ראשון בתחלת ליל ד', [כלומר בליל ד' אחרי שכבר נהיה ודאי לילה] לא ישחוט השני עד תחלת ליל ה' [עד שיגיע ודאי לילה של יום ה' - שאז כלה ונגמר יום שחיטת הראשון שהוא יום ד', ולאחמ"כ מותר לשחוט השני] ואם שחט האחד בסוף יום ד', קודם בין השמשות, שוחט הב' בתחלת ליל ה' [אע"פ שבפועל עבר רק מעט זמן, מ"מ אחרי שנהיה ודאי לילה הוי יומא אחרא] ואם שחט הא' בין השמשות של ליל ה', לא ישחוט השני עד ליל ו' [כלומר בזמן שודאי ליל ו', אבל לא בבין השמשות של ליל ו', וראה במש"כ רבנו זצ"ל ע"ז בסמוך], ואם שחט ביום ה' [שלא המתין כדין כנ"ל] אינו לוקה [שיש מקום להסתפק שאינו חייב - שאולי ביה"ש הוי יום, ומה ששחט בביה"ש של ליל ה' באמת הוא יום ד', ומה ששחט למחר ביום ה' כבר הוי יומא אחרא ואינו חייב עליה ומספק אינו לוקה].

וכותב שם רבנו זצ"ל -

ואם שחט הא' ביה"ש כו' עד ליל ו'. אבל בין השמשות של ליל ו' לא ישחוט [אם שחט הראשון בביה"ש של ליל ה'] דשמא כששחט בביה"ש הא' היה אז בלילה, ועכשיו עדיין יום, ובאמת היה קשה לי למה דמסקי תוס' בשבת [דף ל"ד ע"ב] דכל ביה"ש שוים [שבין השמשות בכל הימים הוא אותו דין - שאם הוא כולו יום הרי הוא תמיד כולו יום וכו', ואינו משתנה מיום אחד לרעהו] אלא דהספק שמא כל ביה"ש כולו יום [ביה"ש של כל יום

ויז, או כולו לילה, או מקצת הראשון מן היום ומקצת הב' מן הלילה, [ומה שהוא ביום אחד כן הוא תמיד בכל יום כנ"ל] א"כ אם שחט בביה"ש של לילה בתחלת ביה"ש יהא מותר לשחוט בביה"ש דיום מחר בסופו [של הביה"ש] ממנ"פ - אם תמול היה לילה מכ"ש דעתה שהוא בסוף ביה"ש דהוא לילה, ואם עתה יום מכ"ש אתמול שהיה בתחלת ביה"ש היה יום, [לע"ע כוונת רבנו זצ"ל להקשות מצד ממנ"פ ולא מצד דין של ס"ס], - ומצאתי בעזה"י דנתקשה בזה התב"ש [סי' ט"ז סק"י], ונדחק דבאמת רק מחמת חומרא בעלמא אסרו, [ר"ל שמחומרה אמרו שא"א לדון מצד ממנ"פ משום שמחומרה אמרינן שלא כל יום הוא אותו דבר ומחומרה אמרינן שיתכן יום אחד שביה"ש הוא כולו מן הלילה וביום אחר הוא ביה"ש כולו מן היום] ובסוגי' דשבת הנ"ל דאמרי' מטילים אותו לחומר ב' ימים למאי הלכתא - לטומאה, - אמאי לא אמר נ"מ בפשוטו לענין או"ב [שיש בזה נ"מ להלכה למעשה גם בזמננו ולא רק בדיני טהרות שאינו נהוג] - דאם היה הספק רק אם כולו מן היום או כולו מן הלילה אם שחט ביה"ש היה מותר לשחוט בנו בביה"ש של מחרתו בממנ"פ, או שניהם מן היום או שניהם מן הלילה, אבל מכח דמטילים אותו לחומר ב' ימים [והיינו החומרה לפי דברי התבו"ש כנ"ל] דשמא קצתו יום וקצתו לילה אסור לשחוט בנו - דשמא כששחט אותו לילה, וכששחט בנו היום. וכן נ"מ בנדרה [ושואל עוד שהגמי יכלה לומר נ"מ הרבה יותר קרובה מזה של ראיית הזב, והיינו שני"מ לגבי הפרת הבעל את נדרי אשתו כדמב"ו] ביה"ש דאין הבעל יכול להפר - דשמא בשעת הנדר היה יום, ובשעת הפרה הוא לילה, ואינו ביום שמעו [שאין הבעל יכול להפר נדרי אשתו אלא באותו יום שהיא נדרה וכמ"ש 'ביום שמעו', אבל אם עבר היום אינו יכול להפר] ואף דמיד אחר הנדר יכול להפר כיון דלא היה אפשר לו להפר מקודם, הוי כיום שמעו, [אע"פ שאם מתחלף היום ברגע כמימריה בין הנדר להפרה - שיכול להפר בכה"ג משום שעשה כל מה שבידו לעשות] מ"מ אם המתין מעט א"י להפר אח"כ, [כ"ז רבנו ז"ל שואל על הגמי [שלפי התבו"ש] למה לא אמרה שזה הנ"מ מהחומרה שמטילים אותו לבי' צדדים ואין יום אחד דומה לחברו - וזה חומרה שמחמירין לדינא לפי התבו"ש והו"ל לגמי לומר שזה הדין היוצא מהחומרה הנ"ל - שא"א לדון ממנ"פ לא באותו ואת בנו ולא בהפרת הבעל את נדרי אשתו ומשום שאולי הרגע שהאשה נדרה בביה"ש הוי יום וההפרה הוי בלילה שזה יום אחר].

ובאמת בתשובה [סימן מ"ה] כתבתי די"ל דיכול להפר מטעם ס"ס - [ועכשיו אינו מדבר מדין ממ"נ אלא מדין ס"ס [וכוונתו שלכן הגמי לא אמרה הנ"מ האלה שאה"נ שממנ"פ לא שייך בהו מכל מקום דינם לקולא מצד ס"ס כדמב"ו] דשמא בשעה שנדרה היה לילה, ואת"ל דהי' יום שמא בשעת הפרה יום הוא [ר"ל אותו יום של הנדר], ואף דנדריים הוי יל"מ וס"ס אסור [היכא שדבר האסור יש לו מתירין לאיסורו אין דנים בו להקל בו מדין ס"ס, ובנדריים אפשר להתיר על ידי שאלת חכם העוקר את הנדר, וא"כ אין להתיר מצד ס"ס] מ"מ בהפרת בעל דהוא בע"כ דידה [זהו אין בידו שהיא תתיר אצל חכם ולא מקרי יל"מ] - אמנם לפ"ז יקשה הכא לענין או"ב אמאי לא ישחוט עד ליל ו' לדעת המחבר בא"ח [סימן תצ"ו] דס"ס מותר אפי' בדבר שיל"מ, וע' ש"ך [סימן ק"י סקנ"ה] א"כ יהא מותר לשחוט בביה"ש של לילה ו' מטעם ס"ס - שמא כששחט האם היה יום ואת"ל שהיה לילה שמא גם עתה כששחט הבן הוא לילה [והוי יום אחר] וצ"ע:

הנה מבואר מדברי רבנו זצ"ל שדנים בביה"ש ספק ספיקא להתיר - לא מצד דין ממנ"פ - כמו באשה שנדרה בין השמשות ואח"כ המתין הבעל קצת, ואח"כ הפיר הנדר, שיש ס"ס לומר שנדרה הופר כדין, שאת"ל שבאמת בשעה שהאשה נדרה - בין השמשות - היה יום - יש להסתפק ולצדד שגם עכשיו בעת הפרת הבעל נמי הוי יום ונתקיים 'ביום שמעו'. ואת"ל שבאמת בשעה שהאשה נדרה הוי לילה - הרי ודאי שגם עכשיו בעת הפרת הבעל נמי הוי לילה ובאותו הלילה והותר הנדר. ולכן מתקשה למה השוחט בבין השמשות דיום ד' לא ישחוט בבין השמשות דלילה ה' עד שיעשה ודאי לילה, הרי יש ס"ס להתיר השחיטה בבין השמשות דלילה ה' - דספק אחד שבעת שחיטת הראשון היה יום - ר"ל יום ג' - הרי גם אם עתה בלילה ה' הוי יום מכל מקום הוי יום ד' ויומא אחרת ומותרת השחיטה, ואם ת"ל שבעת שנשחט הראשון הוי לילה - והיינו שנשחט ביום ד' הרי גם להסתפק ולצדד שהוי לילה דהיינו של יום ה'. ואע"פ שאפשר לאכול האי חתיכא בודאי היתר על ידי שיחכה לודאי לילה דלילה ה', וא"כ הוי דבר שיש לו מתירין - מכל מקום קשה להנך פוסקים שס"ל שס"ס מותר אפילו בגוונא שיש לו מתירין.

ונשאר בצ"ע.

ושמעתי להעיר ע"ז ממה שנראה מדברי רבנו זצ"ל בתוספותיו למשניות שלהי ר"ה שדעתו שס"ס בתרי גופי לא אמרינן - [ולכן ל"ק ליה מה שהקשו על הא דשנינו שם שאין הטומטום מוציא את מינו - ואמאי הרי איכא ס"ס - דשמא הטומטום המוציא הרי הוא זכר ומחוייב בדבר ויוכל להוציא את הכל, וגם אם הוא נקבה - אולי זה שבא לצאת ממנו אף היא נקבה ויוצא שפיר מהטומטום שהוא גם נקבה] וגם כאן איכא ס"ס בתרי גופי היינו ספק אחד על עת שחיטת האם ועוד ספק על עת שחיטת הבן. וא"כ אמאי ק"ל על הך דינא דאותו ואת בנו. ועוד חזון לשנות ענין זה בהרחבה אי"ה.

הלכה כרבי עקיבא משא ומתן בדברי רבנו ז"ל בהלכה ובאגדה

עשיית מלאכה בביה"ש באפוקי יומא דיו"ט [והוא שייך להענין הנ"ל דס"ס בביה"ש]

הנה ידענו אשר רבנו זצ"ל רצה שכולם יבינו שפסקיו בהלכה - [על אף שידינו רב לו בכל חיבורי השו"ת האשכנזים והספרדים וכמו שהארנו בגליונות הקודמים] המה בעיקר על ידי העמל לדעת עומק הדין מהסוגיות וכמו שכתב לבניו לגבי הדפסת השו"ת חלק א'. ולכן מה נעים לראות שבסוגיה שהבאנו לעיל לגבי לדון בביה"ש דין ספק ספקא היה אצל רבנו זצ"ל הלכתא גבירתא בעוד נושא הלכה למעשה לגבי הלכות יו"ט - דהיינו האם מותר לעשות מלאכה באפוקי יו"ט - דשמא רגע כמימריה בין עשיית המלאכה להשימוש במה שעשה נתחלף היום ונמצא שעשה מלאכה ביו"ט לצורך חול, ושאלה זו נוגעת להרבה מלאכות שיתכן שתעשנה בבין השמשות [ובאמת עדיין יו"ט] ונמצא שמכין לצורך חול - שיכול להיות שניה אחת אחרי סיום עשיית המלאכה.

וראה מש"כ בגליון השו"ע [או"ח ריש סי' תצ"ה] -

אם יכול לבשל בביה"ש דאפוקי יומא דיו"ט לאכלו בביה"ש, וכן ליקח גחלת להבעיר הטוטין בביה"ש - כתבתי מזה בתשובה כו'.

והתשובה שרבנו זצ"ל הזכיר כאן הי' נדפ' בספר גנוזי רבי עקיבא איגר [סי' כ"א] - נמפני שיש שם דברים הנוגעים למש"כ לעיל בשינויי סגנון במקצת - לכן נעתיק כל דבריו ורווחא שמעתתא אי"ה -

להרב המופלג אב"ד לוברעניץ מוהר"ר נתן נ"י - מה דהק' ידידי רומעכ"ת בשם הר"ש שובין דבנדרה בין השמשות לא יהי' כח להבעל להפר דשמא בעת שנדרה עדיין יום ואח"כ מיד נעשה לילה ואינו יום שמעו, זהו טעות, דממנ"פ כיון דלא הי' יכול להפר אח"כ, ונחשב יום שמעו מאותה שעה שהי' יכול להפר כמבואר סי' רנ"ד סכ"א ופשוט. אבל בזכרוני שדנתי בנדרה בין השמשות, ואחר שתיקתו כ"ד בא להפר, [ר"ל שהמתין הבעל ולא הפיר מיד ברגע הראשון שהיה יכול] דבזה שפיר יש לדון שמא בשעת הנדר וגם שיעור כ"ד הי' יום ואח"כ כשבא להפר הוא לילה ואינו יכול להפר אחר שהיה שהות להפר אולם יש לדון דיכול להפר מטעם ס"ס, שמא עדיין יום, את"ל לילה שמא גם בשעת נדרה הי' לילה, ואף להסוברים דס"ס בדאורייתא בדשלי"מ לחומרא ונדרים הוי דשלי"מ ע"י שאלה לחכם, מ"מ כבר כתבתי במק"א דבהפרת בעל והוא בע"כ דידה לא מיקרי ישל"מ, דהא אין בידו שהיא תשאל על נדרה.

ומזה יש לי לדון דאסור לבשל ביום טוב בין השמשות דאפוקי יומא לאכול בין השמשות דשמא בשעת בישול יום, ובשעת אכילה לילה ומדין ס"ס הנ"ל לא מהני, דהא הוי דשל"מ ומשמע דהכי קיי"ל בש"ע סי' תקי"ג סט"י, ועין מג"א סי' תצ"ב סק"ד מה דהקשה מפסקי דהשו"ע שם סי' תצ"ב להיא דסי' תקי"ג, ולענ"ד לק"מ דבסי' תצ"ב דמיירי בספק מוכן בצידה דהוי דרבנן מקילין בס"ס אבל בסימן תקי"ג דמיירי בבצים ביו"ט אחרי שבת דאסורין מדאורייתא מחמירין בס"ס בישל"מ והכי דייקא לישנא דהר"ן פ"ג דביצה שכ' הלכך ספק מוכן ביו"ט שני כיון דמוקצה לא אסור אלא מדרבנן הוי ליה ס"ס בדרבנן - עכ"ל.

וא"כ בנ"ד דהוי בדאורייתא לבשל מיו"ט לחול לא מקילין בס"ס, ואם הדבר כן יהא הדין דא"א להדליק נר בבין השמשות דאפוקי יומא להשתמש בו דשמא בשעת הדלקה הוא יום ותיכף אחר הדלקה נעשה לילה, וחידוש כזה לא הוי שבקי הפוסקים להשמיענו, וצ"ע.

הנכם רואים שכאן רבנו זצ"ל לא הוי ברירא ליה שמותר לעשות כל מלאכה בביה"ש דאפוקי יומא דיו"ט הגם שיש ס"ס להתיר הדבר - ומשמע שכוונתו משום שהוא דשיל"מ וס"ס כי האי לא שריא רחמנא שאפשר להמתין ולאכול בודאי היתר.

ולהלכה למעשה צריך יישוב איך להתנהג. ואולי באמת יש הבדל בין מלאכות שהן דאורייתא לבין אלו שהן רק מדרבנן. וכמ"ש שחילק רבנו זצ"ל עצמו.

וילך רבי עקיבא עובדות ולימודים מהליכותיו בקודש בעול הרבנות

בגליון הקודם עמדנו על מה שיש ללמוד מבקשת רבנו זצ"ל לחרוט על מצבת מקום מנוחתו שהיה "עבד לעובדי ד'" בשתי הקהילות ששימש שם במשרת הרבנות הלא המה פרידלאנד ופוזנא.

אבל יש לעמוד על הנקודה שרבנו ז"ל לא בדיוק שבע נחת מאנשי הקהילות אלו שהיה "עבד" להם. ומצאנו שתי לשונות שיש בהן כוח לעורר הענין - שרואים שנגע ספחת הממארת של ההסכלה הארורה כבר התפשטה במקומות אלה והתחילו לקעקע את היסודות של היהדות הנאמנה שמנהיגה וקרביניה היה רבנו זצ"ל.

ומצאנו במכתבו משנת תקע"ה [רבנו ז"ל עבר והתחיל רבנותו בפוזנא בשלהי שנת תקע"ה אחרי עיכובים רבים שאולי נדבר עליהם במקום אחר] שכותב לגבי רבנותו בפרידלאנד [אגרות רבי עקיבא איגר הוצ' מכוון דעת סופר ??] -

ובדבר אשר שמעתם, אמת שאינני רוצה לצאת מפה מחמת ממון או מחמת כבוד כי אינני חסר לא זה וזה. ואך מתחילות פה החדשות בעו"ה, ויש לי מורת רוח מזה, ואני בן נ"ג שנים ומתי אעשה לביתי, ופה אינם מגדלים בנים לתורה ולא זכיתי להעמיד מפה בחור א', ולזה אמרתי איזה פעמים אם איזה קהלה מעצמם יעוררו ויבקשוני ויתנו לי די פיסוקי, ובענין שיהי' מקום מוכן לעשות כוונים למלאכת שמים אלכה ואין הפרש בין קהלה קטנה וגדולה, ו[ה]אם ח"ו כבוד המדומה אני מבקש? איני מבקש רק מקום מנוח לזכות נפשי! זה השבתי. והנני דוש"ת בלונ"ח.
- עקיבא גינז מא"ש

הרי כל כוונת רבנו זצ"ל בתורו למקום מנוחת הארון הק' היה שיהא מקום שיכול להרביץ תורה לתלמידים הגונים, ובפרידלאנד מודיע לנו שלא זכה להעמיד אפילו בחור אחד כהלכה.

ובנסוע הארון לעיר פוזנא בקש לישוב בשלוה - אבל כנראה לא מצאה גם שם, שכבר קודם בואו הערימו המסכילים ערימות של קשיים לקבלתו למנהיגם - ולא שקטה אש התבערה סביב המינוי עד שהיה מוכרח להסכים לכמה וכמה תנאים שכולם המכנה המשותף הוא המעטת כח שלטון התורה על ההמון. [וכבר הערנו בגליון קודם שבחליו המסכילים המושחתים מכל מידה אנושי ציפו לפטירתו שיוכלו להתפטר מהרב שלחם למען ד' ותורתו] אבל מסקירה קצרה על המתרחש רואים שרבנו ז"ל לא שת ליבו לכל התנאים האלה שנכפו עליו והוא בשלו מרביץ תורה לעדרים כפי יכולתו ומעמיד הדת על תילו כפי כוחו ואונו.

אבל במשך השנים בשנת תק"צ כותב רבנו זצ"ל על הקהילה בפוזנא [שם באגרות סי' נ"ט לחתנו החת"ס זצ"ל] -

וחידוש בעיני שבעזה"י רובם ככלם פה יראי ד' אבל אין האש בוער בקרבם ואינם בעלי מעשה ונשארתי אני לבדי ללחום מלחמת ד', ד' יגמור בעדי למען תורתנו הקדושה.

ולומדים בדבריו שהצורה הנרצית של הירא את ד' היא שיבער בו אש קודש גם ללחום מלחמתו של הקב"ה מתי שיש צורך לכך!

